

1. Abichtij / Joh. Georgij / diff. de Claudio Felice, ad Act. xx. v. 29. 28. Wittenb.
2. — diff. de Summa ¹⁷³² Carolisive vere dignitate Wittenb. 1739.
3. — diff. sistens vindictiam sapientia divina circa Lapsum Adami, Wittenb. 1739.
4. — diff. de Leye Sabathi Wittenb. 1721.
5. — diff. de fide Apostolorum tempore christi in his terris degentis, Wittenb. 1735.
6. — diff. de animabus Humanis post mortem Corporis vivis, Wittenb. 1735.
7. — diff. de Immanuele ex Virgine nascituro, Lipsie 1717.
8. Epini / Franc. Albf. diff. apologica pro genuina Lutheri versione Germanica dicitur paulini Romae in 17. Roskochi 1732.

ct. 11 73
Q. D. B. V.

ZHTHMA THEOLOGICVM
DE
PIETATE
QVAESTVOSA

OCCASIONEM SVPPEDITANTE
DICTO PAVLINO
I. TIM. VI. 5. 6.

VENTILABVNT
IN ACADEMIA NORICORVM ALTORFFINA
PRAESES

IO. DAVID BAIERVS
S. THEOL. D. ET PROF. PVB. ORD.

ET
RESPONDENS
MICHAEL LANGIVS
S. THEOL. STUDIOVS
NORIMBERGENSIS.

AD D. IAN. MDCCXXXII.

ALTORFII
TYPIS IOD. GVIL. KOHLESII ACAD. TYPOGR.

VIRIS SVMME REVERENDIS AMPLISSIMIS
ATQVE EXCELLENTISSIMIS

DN. GVSTAVO PHILIPPO MOERL
AD D. SEBALDI VT ET TOTIVS VENERANDI MINISTERII
NORIMBERGENSIS ANTISTITI SS. THEOL. MORAL. ET GEOGR.
P. P. CELEBERRIMO NEC NON PERILLVSTR. REIPVBL.

A CVRIS BIBLIOTHECAE
DN. GEORGIO IEREMIAE HOFMANNO
AEDIS D. LAVRENTII ANTISTITI LINGV. ORIENT.
P. P. BENE MERENTISSIMO VT ET CANDIDATORVM MINI-
STERII INSPECTORI GRAVISSIMO

DN. IOACHIMO NEGELINO
ANTISTITI AEDIS D. MARIAE NEC NON DOMINICA-
NORVM ELOQV. POES. AC GRAEC. LINGV. P. P. PRAECLARE
MERENTI

DN. IOHANNI IACOBO PFIZERO
SS. THEOL. DOCTORI AD D. AEGIDII ANTISTITI
VT ET GYMNASII IBIDEM FLORENTIS INSPECTORI
DXTERRIMO

DN. NICOLAO HAECKERO
AD D. IACOBI TEMPLVM ANTISTITI
VIGILANTISSIMO

DN. IOHANNI HERDEGEN
AD AEDEM SPIRITVS SANCTI ANTISTITI
MERITISSIMO

MAECENATIBVS PATRONIS ET ILLIS QVONDAM PRAE-
CEPTORIBVS SVIS OMNI OBSERVANTIAE ET PIETATIS
CVLTV VENERANDIS

SPECIMEN HOC THEOLOGICVM
PRO MAXIMIS IN SE COLLATIS BENEFICIIS
IN GRATI ANIMI SIGNIFICATIONEM
ET SVI PARITER AC SVORVM STVDIORVM VLTIOREM COMMENDATIONEM
SACRVM ESSE IVBET

TANTORVM NOMINVM

CVLTOR OBSERVANTISSIMVS
MICHAEL LANG NORIMBERGENSIS.

J. J.

ibi ipsi mercedis aut lucri loco esse uirtutem minus fucata[m], praeter sacras uerbi diuini pandectas, illud quod miseris adhuc superest mortalibus, naturae lumen testatur plus satis, quando *eam sufficere sibi, docet, ad felicitatem, nec ulla re opus habere, nisi robore (a)*. Saniores quotquot existunt sapientiae cultores, cum FRANC. PETRARCHA *eam philosophiam profitentur, quae non fruendum uirtutibus, sed utendum docet, (b)* liquidem in usu ipsarum sit fructus simul et commodum certissimum. Missos facimus *Stoicos, superciliosae in dolis homines, qui, dum nihil expetendum contendunt esse praeter uirtutem (c)*, negant tamen propter se ipsam esse expetendam, sed propter uitam beatam, quae necessario sequitur; quo ipso sibi minus constare uisi sunt. *(d)* Ne tamen et nos contradicere nobis ipsismet, aut nuncium remittere axiomati recepto, quo *nihil sine fine certo iubemur facere*, uideri possimus, dum sui ipsius praemium uirtutem esse, adserimus; consultum rati sumus, instituere *diuinae* nostrae, cui inuigilamus, stationi congruam, proque seculi huius peruersi ratione haud parum necessariam, de *Pietate* uirtutum quarumuis matre ac principe, ut, *quousque illa sibi sit lucro*, constare queat recte sentientibus. Neque enim curamus magnopere, si quis nobis obuertere uelit, esse caput istud doctrinae parum insolens, exulare insuper e numero eorum, quibus delectari solent hodie lectores

A 2

res

(a) DIOG. LAERT. Lib. VI. in uit. Antisth. (b) Dial. X. de Virt. sub. R. (c) uid. ERASMI ROTEROD. Apoph. Lib. VI. (d) Vid. LAC-TANTIVS diuina. Inst. Lib. III. de falsa sapient. c. XII, p. m. 208.

res nouarum rerum audiores; neque tamen metuendum idcirco erit, ne omni excidamus fructu laboris huius, tendentis ad scopum egregium, in uita DEO placente, eaque uerè felici, positum, modo illud eueniat, quod rectae cuiusuis intentioni debetur penes aequos rerum arbitros, iudicium, inquam, sanum et secundum charitatem conceptum; hoc siquidem admissio non poterit non argumento tam iucundo atque commendabili suum stare pretium, quamuis desint scriptioni ornatus et lenocinia. *Qui recte sapit, mauult*, ERASMO iudice (e), *salubria praecepta uiuendi qualicumque sermone proposita, quam pestiferas opiniones ab eloquentissimo scriptore haurire.* Sequemur in excutiendo themate nostro ducem imprimis Paulum, Christi Apostolum, pietatis sinceræ doctorem prorsus incomparabilem, cuius ad Timotheum erudendum scripta uerba nobis erunt gnomonis instar, quid lucri intendat pietas, quid uero minus, indicantis. Non promittimus exegesi dicti Paulini iustam atque numeris omnibus absolutam, qualem adornarunt iam pridem uiri de interpretatione sacri codicis solliciti; sed utemur libertate cuiilibet scriptori concessa, qua integrum erit nobis suppeditare meditationes ex aliis etiam scripturae S. oraculis depromptas, Pauli tamen effato conformes, et negotium *pietatis quaestuosae* concernentes. Id ipsum ut felici successu gaudere iubeat DEVS T. O. M., calidissimis precibus nostris efficere conabimur.

SECTIO I.

Breviter expendens locum 1. Tim. VI. 5. 6. uelut sedem doctrinae de Pietate quaestuosae.

§. I.

Iam dudum conuenit inter sobrios scripturae diuinae interpretes, posse unius eiusdemque dogmatis fundamentum diuersis quaeri in locis, qui parallelismum saltem realem, si non

(e) l. c, Lib. V.

non uerbalem, ostendunt. Et hoc quidem immensae bonitati ac sapientiae Numinis acceptum referri solet, quod quo maius ferunt momentum doctrinae Christianae, eo frequentior uel saltem significantior earum fiat mentio a Spiritu ueritatis. Interim cuiusuis dogmatis sedem primariam inuestigare, eidemque uel maxime inhaerere solemus, praetermissis locis aliis idem testantibus, quoties illud ipsum breuiter strictimque emetiendum nobis ueniat pro instituti ratione. Et hoc est, quod in praesenti negotio nobis sumimus, dum elegantissima illa Apostoli Pauli uerba 1. *Tim. VI. 5. 6.* prae caeteris feligimus ad uentilandum thema nobis propositum.

§. 2. Textum Graecum uno eodemque tenore nobis exhibent codices castigatissimi: — — *νομιζοντων πορισμον ειναι την ευσεβειαν. αφισασο απο των τοιυτων. εστι δε πορισμος μεγας η ευσεβεια μετα αυταρκειας.* Et quamuis nonnulli v. 5. legant *διαπορισμον*, testibus ERASMO, et CVRCELLAEO (f), parum tamen momenti ac discriminis inde suboriri, quilibet agnoscit. Nec est, cur omissionem uerborum: *αφισασο απο των τοιυτων* in exemplis quibusdam attendamus magnopere, ut cum GROTIO (g) interpolatum hunc uersiculum dicamus ab iis, qui sensum putauerint sine istis non plenum fore; siquidem ex sedula codicum probatissimorum collatione diuersum euerterint IO. PRICAEVS, (h) TH. BEZA (i) alique complures.

§. 3. Hac de causa Vulgatam, quam uocant, uersionem non adducimus, cum illam ipsam corruptos codices Graecos secutam esse, et comma istud v. 5. omisisse deprehendamus. FR. VATABLI translationem potius in medium proferimus, quae ita habet: *qui existimant quaeustum esse pietatem. Seiungere ab his, qui istiusmodi sunt. Est uero quaeustus magnus, pietas cum animo sua sorte contento.* Nec minus conformem textui sacro putamus uernaculam nostram,

A 3

quam

(f) Not. marginal. ad h. l. (g) Annot. ad h. l. (h) Annot. f. 814. (i) Ann. in N. T. maj. h. l.

quam B. LVTHERO debemus: *die da meinen, Gottseeligkeit sey ein Gewerbe. Thue dich von solchen. Es ist aber ein großer Gewinn, wer gottseelig ist und laesset ihm genügen.* Quin et Belgica illa, quae Delphis prodiit A. MDLXXXII. uersio satis recte uidetur exprimere sensum Apostoli: *die achten dat de Godtsalicheydt zy ghewinn. Wückt uan den sulken. Ende de Godtsalicheydt is een groot ghewinn, met genoechaemheydt.*

§. 4. Quis scopus fuerit scriptoris sacri, hanc sententiam edifferentis, obscurum esse non potest, modo attendamus ad doctrinarum praecedentium, imprimis v. 3. huius cap. inchoatarum tenorem, ubi Apostolum uidemus urgere obseruationem *ὕψαινοντων τῶν λόγων* tendentium ad pietatem ueram; quorum limites cum transiliant disceptatores rixosi v. 4., suis quaestiunculis superuacaneis omne tempus terentes inutiliter, v. 5. utique e re non Timothei solum sed et doctoris cuiusuis sinceri fore, sensit diuus Paulus, si praemoneat ipsos, ne peruersam hanc indolem imitando auditoribus suis sint offendiculo, eosdemque a simplici ueritatis tramite ad errorum ac uitiorum auia secum ducant. Cupit itaque simul anteuertere cogitationem meticulousam, de amissione omnis lucri aut commodi, quae oritura forte esset ex neglectu moris inueterati; atque ita, quis sit genuinus ueritatis ac pietatis usus, ostendit v. 5. 6.

§. 5. Nobis uero iam incumbit euoluere acceptiones terminorum potiorum, his ipsis uersiculis contentorum. Et de pietate quidem obseruamus, duplici admodum sensu uenire uocem istam in sacro codice; aliquando enim *specialius* accepta significat obsequium erga praecipua tabulae primae decalogi, et officia imprimis erga DEVM ipsum, *interna* atque *externa*, complectitur, ubi simul contradistinguitur *honestati* I. *Timoth. II. 2.* aut *iustitiae & sobrietati* *Tit. II. 12.* aliisque erga hominem exercendis officiis I. *Tit. VI. 11.* Placuit ista acceptio diuo AVGVSTINO, quando religionis
sum-

summam in pietate positam esse perhibet: *Pietas enim, inquit, est uerax ueri DEI cultus, non cultus falforum tot Deorum quot daemoniorum;* (k) consentit etiam IVSTINVS MARTYR, dum *pietatem primo generali praecepto contineri* statuit, et *iustitiam secundo*, quod est de dilectione proximi. (l) Non nunquam uero *generaliter* sumpta extendit se ad obsequium erga utriusque tabulae praecepta, inuoluendo officia tam DEO quam proximo nostro praestanda, ubi plerumque nude ponitur sine additis aliis uirtutum moralium nominibus uid. u. 3. huius *cap. I. Tim. VI. Tim. I. 1. II. Pet. III. 11.* (m) Huc digitum uidetur intendisse EVSEBIVS, qui pietatem uocat *τη προς τον ενα ως αληθως ομολογουμενον τε και οντα θεον αναυευσιν, και την κατα τειτον ζωνν* i. e. *animi ad unum solum et uerum DEVM firmam stabilemque conuersionem, coniunctam cum consentanea illius praeceptis uita* (n) Posteriorem significatum esse huius loci putat B. GERHARDVS l. c. priorem uero potius huc spectare statuunt GROTIVS, DANAEVS, TIRINVS (o) et alii plures, qui pietatis nomine intelligunt efficacem DEI cognitionem, timorem cultumque. Licet igitur h. l. additam inueniamus pietati *αυτορκειαν*, h. e. uirtutem peculiarem et distinctam, adeoque ex ipsius D. Gerhardi hypothese statuendum foret, specialem significatum ab Apostolo uerbis citatis intendi; contextus tamen iubet eligere potius acceptionem *της ευσεβειας* generalem. Ex uersu enim 3. et 4. manifestum est, opponi pietati Christianae uitia *inuidiae, contentionis, maledictionis, ac suspicionis malae*, et consequenter inuoluere istam uirtutes morales uitii hisce contrarias. Praestabit ergo mislum facere istud criterium haud satis certum significationis generalio-

(k) Lib. IV. de Ciuit. DEI, cap. XXIII. p. 454. conf. eiusd. Comment. in Ep. ad Rom. qui extat T. II. fol. 477. (l) Dialog. cum Tryphon. iud. p. 126. b. (m) Conf. IO. GERHARDI schol. piet. in praef. p. 1. 2. (n) Lib. I. de praepar. Euang. c. 1. (o) uid. Annot. illorum ad h. l.

ralioris, a uiro laudatissimo suppeditatum, quam aduersus centextum sacrum, eumque luculentissimum, impingere.

§. 6. *Ἀυταρτεία* quid significet, nostrum nemo ignorat; neque etiam ullibi discrepare uidemus nomenclationes criticorum, sed uno prorsus sensu accipere uocem istam pro *sufficiētia*, quatenus scil. deriuatur ab *αὐτός* et *ἀρτεία*. quatenus uero sub moralem uenit considerationem, indicari ea ipsa *animum sua sorte contentum*, aut, quod idem est, *animi moderationem boni consulētis qualemcunque statum praesentem* (p). Vnde simul manifestum fit, haud satis quadrare terminum *frugalitatis*, quem adhibent uersiones nonnullae; siquidem *frugalis* quis esse, i. e. mediam inter prodigalitatē atque auaritiā tenere uiam possit, licet interna mentis continentia nondum gaudeat. Plura de hoc *αὐταρτείας* termino iam non addimus, quandoquidem eius consideratio non nisi secundo faciat ad nostrum institutum. Vid. interim loca parallela II. Cor. IX. 8. Hebr. XIII. 5. et conf. IO. OLEARII, doct. theol. mor. Tab. LIV.

§. 7. Magis ad rem facit uox *πρωτομω*, quae praedicati loco adposita est pietati. Huius differentiam a *πρωος* in eo constituant nonnulli, quod non significet solum *quaestum* aut prouentum, qui semel in anno percipitur, sed ipsum etiam *fundum* et quasi fontem perennem atque inexhaustum indicet, qui crebro et semper largiatur suos prouentus. (q) Alii contra *πρωτομω* uolunt innuere *ipsam actionem comparandi et adquirendi*, quemadmodum u. g. machinatio est res aut actio, quam quis machinatur (r) Hinc B. GLASSIUS antanaclasin rhetoricam admittit in hoc textu, i. e. repetitionem uocis eiusdem in uicinia, diuerso quidem significato, ita ut *πρωτομω* v. 5. indicet *negotiationem*, v. 6. uero *quaestum* siue *lucrum* hone-

(p) BEN. ARETIUS Comment. ad h. l. fol. 515. Conf. PETR. RAVANELLI Biblioth. sacr. Part. I. p. 284. a. (q) LAMB. DANAEVS in not. ad h. l. (r) Vid. IO. CASP. SVICERVS in Lexic. lit. II. (s) Rhet. Sacr. p. 532.

honestum (s). AVGVSTINVS obseruat, latinum uerbum *quaerere* pro *adquirere* in scripturis saepissime poni, unde et *quaestum* siue *lucrum* putat idem esse, atque *adquisitum* (t). Non uacat excurrere ad conciliandum sententias istas, apparen- ter saltem inter se pugnantes, aut ad euoluendum tertium comparationis, quod elegans est admodum, et respicit ad uectigalia ex transitu fluminum aut fretorum maris, unde suos captant prouentus huius seculi magnates. Sufficiat nobis obseruasse, quod *quaestus* h. l. habeat respectum non solum ad rem ipsam, quae prouentus certos largitur, uerum etiam ad subiectum siue personas, quae circa rem uersantur atque occupantur. Ita nimirum pietas dicitur *quaestus*, respectu pretii, quod sit in ista uirtute, simul uero respectu hominis pii in- que ea uirtute se exercentis (u), ut sensus sit: pietas in se qui- dem res pretiosa est, quia nunquam caret prouentibus egre- giis, *quaestum* uero suppeditat homini, qui eius exercitio recte fungitur.

§. 8. His praemissis iam facile erit peruidere, quo pacto cohaereant inuicem diui Apostoli uerba integra: Alienus sis, ô Timothee, et quisquis es Christianus, a conflictatiunculis [“] superuacaneis hominum mente corruptorum, ueritatem qui- [“] dem ore crepantium, eoque simul speciem pietatis men- [“] tientium, qui insuper existimant, licet non aperte dicant, [“] esse ex studio isto faciendum *quaestum*. Tales enim cum re- [“] uera nihil praestent boni, sed fastu potius suo atque auari- [“] tia offendant alios, haud quaquam imitari te, sed omni [“] tempore uitare uelim. Interim nec comprobo tacitas car- [“] nis obiectiones, quibus affligi uideo animas etiam bonas [“] ac sinceras, metuentes nimirum, ne in cassum eat labor [“] omnis christianismi, aut sola huius uitae miseria futura sit [“] merces uirtutis. Hos enim uero bene sperare, et meliora [“]

B

„ cogi-

(s) Rhet. Sacr, p. 532. (t) T. II, L. XVII. d. C. D. p. 448. (u) 1, Tim. IV. 7. 8.

„ cogitare iubeo ; crede mihi , Timothee , nobis , qui uerita-
 „ tem sectamur cum pietate , quaestus fatis opimus ac opti-
 „ mus est pietas in uniuersum , maxime si addit animus forte
 „ sua contentus , ut non opus habeamus turpi quaestu , cui
 „ inhiant mortales reliqui , praesentis seculi amatores (x).

SECTIO II.

Considerans pietatem , quae perperam quaestiuosa est.

§. 1.

Visa haecenus significatione termini *quaestus* abstractiue sumti , concretum eius , nempe *quaestuosum* , haud difficulter admitti posse arbitramur . Eadem enim ratione , qua Spiritus Sanctus *damnosum* uocat , quod damnũ inferi 1. Timoth. VI. 9. et homines *contentiosos* , qui contentiones diffeminant , 1. Cor. XI. 16. eadem et nos *quaestuosum* uocamus id , quod quaestum largitur . Scriptores etiam sequimur latinos , et CICERONEM imprimis , qui *scientiam* dicit *quaestuosam* , priuato fini aut usui dicatam (y) , immo *damnum* aliquod sibi *quaestuosum* fuisse iudicat , quo esset ab incommodis aliis liberatus (z) . Hinc *quaestui sedere* , aut *esse quaestuarium* , est expectare lucrum ex re qualibet , etiam illicita et turpi , ceu patet uerbis TERTVLLIANI : *Thamar illa , quia se expinxerat et ornauerat , ideo Iudae suspicioni uisa est quaestui sedere , adeo , quia sub uelamento latebat , habitus qualitate quaestuariam mentiente , et fecit ut quaestuariam , et uoluit et compellauit , et pactus est.* (aa) Ex quibus simul locis deriuari licebit acceptionem diuersam eius , quod uel *perperam* uel *legitime quaestuosum* habetur .

§. 2. Pietas enim , quae priuata solum ac propria intendit

(x) Conf. SEB. SCHMIDII Paraphr. ad h. l. p. m. 400. (y) Orat. Philipp. II. §. 8. (z) Lib. XIV. Epist. ad Attic. f. m. §21. D. (aa) de cultu foeminar. fol. 598.

dit commoda, minus erit genuina aut legitima, nec nisi *abusiue* ita uocari merebitur; dum e diuerso uera et legitima pietatis ratio appareat, ubi commodum non tam intenditur, quam obtinetur sine curis anxiiis, ex sola DEI remunerantis benignitate, instar praemii certi ac destinati. Illa ergo, de qua nobis hic sermo fit, pietas, describi poterit, quod fit *habitus mentium humanarum peruersus ac uitiosus, speciem boni prae se ferens, et cultum DEI studiumque proximo inseruendi simulans, cum praua intentione, adquirendi lucrum aut praerogatiuas aliquas, coniunctus*. Ad huius definitionis ductum iam indicabimus pietatis perperam quaestuosae indolem ac molimina praecipua, ut quales inde proueniant imposturae, quae damna, quaeque nifus exitiosi atque maligni, patefcant lectoribus ingenuis.

§. 3. Ordine igitur ipso ita poscente ab iis capimus initium, qui *de pietatis genuinae natura ac indole perperam sunt informati haecenus*, et quos falli proinde uidemus magis quam studio fallere alios. Horum in eo maxime consistit uitium, quod sibi met ipsis persuadeant, colendum esse DEVM et inferiendum hominibus aliis, eo solum fine, ut bene eueniat ipsis secundum carnis suae desideria, utque habeant amicos sibi deuinctos ubiuis. Falli ergo solent miseri ista sua quidem culpa, dum naturae solius dictamini inhaerent, quod inter recepta tenet principia illud: *do ut des, uolo ut uelis, facio ut facias*; neglecto interim monito seruatoris, quod altioris est indaginis: *si benefeceritis his, qui uobis benefaciunt, quae uobis est gratia? siquidem et peccatores hoc faciant; et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere, quae gratia est uobis? nam et peccatores foenerantur peccatoribus, ut recipiant aequalia*. Veruntamen diligite inimicos uestros; benefacite et mutuum date, nihil inde sperantes: et erit merces uestra multa &c.

(bb). Imprimis uanus est cultus ille DEO praestitus cum in-

B 2

ten-

(bb) Luc. VI. 33. -- 35.

tentione maioris felicitatis adipiscendae, quia quo magis ab-
ludit a recta indole grati animi se totum DEI debitorem
agnoscentis, eo minus faciet exceptionem a sententia Pauli-
na; *nemo prior dedit DEO, quod ipsi retribuatur* (cc). Eius-
modi quaestuosae pietatis exemplum in discipulis suis animad-
uertit ipse Seruator noster meritissimus, quem reliquorum
nomine ita aggressus est Petrus interrogando: *Ecce, nos reli-
quimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?* (dd).
Neque alium putamus fuisse animum uxoris Iobi obiurgantis
maritum afflictum: *adhuc tu retines integritatem tuam, bene-
dicendo DEO atque moriendo?* (ee) Singulos ita sentientes
non sine causa impuritate quadam dilectionis laborare statuit
FR. de SALIGNAC de la MOTHE FENELON, scriptor pa-
radoxus quidem, sed non parum ingeniosus (ff).

§. 4. Multo tamen magis in hunc censum ueniunt, qui
data velut opera aliud si non *animi regimen, uitae saltem ge-
nus ac morem* sibi ipsis imperant, ut quaestum inde capiant
certiorem. Homines intelligo liberiori uitae ratione usos
hactenus, cum hoc seculo se totos conformantes; qui quan-
do mutatum sentiunt reipublicae, cuius membra existunt,
genium, et ad eius gubernacula sedere uident uiros de pieta-
tis exercitio adprime sollicitos, aut seueros morum corrupto-
rum censors, statim id agunt, ut *Curii* uideantur facti esse,
qui prisco sub imperii statu *Bacchanalia uixerunt*. Dum
enim magistratus sapiens sibi curae cordique esse iubet, eli-
gere ac promouere prae aliis modestas animas, recti iustique
tenaces, sobrias, castas, otio turpi haud diffuentes, sed ad la-
borem ubique promptas; facile inde colligunt, hanc uitam
alios postulare mores. Quapropter omnem sibi uim infe-
runt, ut missa uitae pristinae leuitate ac licentia, dignos se
praestent, qui eligantur, et muneribus ornentur publicis. Ne-
que

(cc) Rom. XI. 25. (dd) Matth. XIX. 27. (ee) Iob. II. 9. (ff) Maxim.
des saint. p. 10. sqq. Instruct, Pastoral. p. 12. sqq. Conf, declarat.
trium praelator. p. 208.

que in eo subsistunt solum, sed fictitia seueritate sua persuadere cupiunt aliis, se nutu quodam diuino suscitatos abnegasse uanitates omnes, cruci affixisse carnem et eius cupiditates, totosque huic mundo esse mortuos. Isto enim artificio anteuertere cupiunt diffidentiam hominum prudentum, qui non abs re suspectam habent catastrophem tam uelocem, deque perseuerantia uertumnorum istorum male sibi metunt; experientia quippe edocti, *lupos pilum quidem mutare, sed non animum* (gg). His ergo officias facere conantur, dum idem sibi deltinatum esse praetendunt, quod iniungit EPICTETVS (bb): *si sapientiae studium cupis suscipere, statim te para, quasi futurum sit, ut deridearis: ut multi te subfannent: ut dicant, te subito philosophum extitisse, ut rogent, unde supercilium istud?* Atque ita euenit saepenumero ut Proteum talem, siue politicum, siue ecclesiasticum, in sua non solum recipiant consortia uiri boni, sed et foueant in sinu, atque commodis ipsius faueant magnopere; prorsus uti olim Demas, impostor ille famosus, in pretio fuit habitus Christianis aliquamdiu, ipsique Paulo apostolo (ii).

§. 5. Eiusdem, si non peioris, monetae sunt, qui ex ipsa pietatis professione uel doctrina quaestum facere haud erubescunt. Notum est illud coeci mendicantis apophthegma, qui iubebat ministro, *ut eo se duceret, ubi maxima esset hominum procella, addens sententiam populari ioco celebrem: ibi quaestum esse, ubi sit hominum frequentia* (kk). Quod ipsum suo comprobatur calculo Homerus ita canens:

πτωχῶ βελτιον ἐστὶ κατὰ πόλιν ἢ κατ' ἀγρῶν.

Δαίτα πτωχικῶν

Mendico praestat populosa per oppida coenam

Mendicare suam, quam ruri. (ll)

Hunc in modum suis inhiant commodis doctores lucripetae,
B 3
quan-

(gg) conf. Ier. XIII. 23. (bb) Enchirid. c. 29. (ii) Coloss. IV. 14. Philem. v. 24. (kk) ERASMI Adag. fol. 836, (ll) Odyss. XVII. 20, 21.

quando pietatem crepant publicis sermonibus ad populi concionem habitis, magno cum uerborum apparatu; ut inde persuadeant multitudini, se sacro feruore accensos urgere sanctimoniae praxin; tamen si priuata conuersatione sua et colloquiis domesticis animum satis profanum ostendere soleant. Videas nonnullos per aliquod tempus frigidus in inculcandis moribus Christiano dignis, occupatos saltem circa eruditionis suae (ut ut mediocris) ostentationem, controuersias subinde dirimentes, et lectionem in scriptis Patrum multiuagam proidentes: sicubi nugarum suarum taedio abreptos animaduuerterint auditores, et alios ab ipsis quaeri docentes, quorum sapidi magis sunt sermones saepe coelestis sapientiae conditi; mox animum inducere ad imitandum istos, legere diligenter scripta ascetica, et psittacorum instar edere locutiones piorum uirorum uernaculas, nullo quippe instinctu alio, quam ut putentur mutati in melius, atque ista solertia applausum sibi aliquem concilient. Tales omnino *uentri, non Christo seruire, quis dubitauerit?* (mm) Quamuis enim nouum zelum suum diuino cuiusdam stimulo conentur tribuere, parum tamen absunt a stentoribus agyrtis, qui nouiter inuenta medicamina, si Diis placet! simpliciori popello obtrudunt, quasi sint arcana concessa sibi diuinitus. Habuit olim Ecclesia Sec. II. MONTANVM Phrygem, eiusmodi furfuris homuncionem, cuius erronea quidem dogmata sub pietatis ac diuini impetus praetextu diuulgata in assensum traxerunt non paucos, existimantes nimium, fieri haud posse, ut uir tanta eloquiorum grauitate instructus et gratia plenus non sit pro seruo DEI eximio habendus. (nn).

§. 6. Quid uero de iis sentire nostrum erit, quorum non uiua uox solum, sed ex *stylus et calamus pietatem urget ubiuis, quique editis in lucem libellis* se morum iniquorum castigatores fingunt, ut ut de nulla re minus, quam de sua suorumque emen-

(mm) Rom. XVI. 18. Phil. III. 19. (nn) Vid. EVSEBIUS Lib. V. H. E. c. XVI. fol. 180.

emendatione seria sint solliciti? Certe et eos *quaestuarios* esse, nulli dubitamus. Sive enim studiis istis famam sibi ac fiduciam lucrari penes externos cupiant; siue librariorum pecunias suo labore uelint elicere: utroque tamen modo uitiosae mentis notam merebuntur. Quemadmodum enim charitas a se ipsa incipit; ita pietas quoque sincera cultorem suum corrigit prius ac pium reddit, quam ad emendandos alios instiget, teste Seruatore nostro Luc. XXII. 32. Hinc PAVLVM SAMOSATENVM olim arrogantiae ac petulantiae accusauit Synodus Episcoporum et Presbyterorum Antiochena, eo, quod carperet litteris suis ministros alios, ipse correptione acriori dignissimus, uti legere est apud EVSEBIVM (oo).

§. 7. Ne tamen obliti uideamur esse eius, quod locus iste Paulinus I. Timoth. VI. 5. 6. supra a nobis fundamenti loco positus, suppeditat, nominanda inprimis nunc erit pietas *quaestiuosa* illorum, *qui lites atque contentiones seminant* in Ecclesia Christi, sub praetextu quidem feruoris in religione. Sana omnino et prudens est B. BALDVINI obseruatio, quando inter theologum pro fidei orthodoxae integritate militantem, et inter rixosum, discrimen satis manifestum esse statuit: *Monemur*, inquit, *debitum zelum in refutatione aduersariorum adhibendum esse, propter quem doctores ecclesiarum nequaquam contentiosi sunt. Nam, ut CHRYSOSTOMVS indicat: dissidia cum haereticis habere non est contentionis, sed pietatis.* Mox uero subiicit idem: *Paulus de se scribit: si quis uidetur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus; et tamen magna uehementia perstringit suos aduersarios &c. (pp)* Huic nos monito atque cautelae saluari inhaeremus per omnia; neque enim canes mutos esse uolumus eos, qui Christi ouile custodire et contra lupos haereticos defendere iubentur; neque dicam proinde scribimus feruori iusto, quem sincerus accendit ueritatis amor. Attamen nec istud feruoris genus

inter

(oo) Lib. VII. H. E. cap. XXX. f. 279. lqq. (pp) Comm. ad Phil. III. p. 1002, b.

inter opera pietatis referendum putamus, quod *Φιλοεκειαν* uocat Apostolus, (*qq*) quamuis saepenumero pietatis aliquam speciem prae se ferat. Eo ipso enim, quod inde oriuntur *παρὰ διατεθειται*, *conflictationes superuacaneae*, statim patet, intentionem subesse prauam, nempe inanis gloriolae studium, quod reuera est quaestus uitiosus. Probe obseruauit THEODORETVS ad h. 1, extitisse Pauli tempore in Ecclesia homines, disceptandi circa res sacras cupiditate, ueluti contagio et lue noxia, infectos, qui instar ouium scabiosarum alios infecerint quasi *confricando*. Id quod commodissime applicabitur ad eos, qui *Φιλοεκειαν* sua hodieum molesti sunt pacificis, *die sich gern an andere reiben* (*rr*). Quidquid ergo sibi lucentur isti litigatores, siue famam, siue promotiones; iniquam negotiationem uocat Apostolus, neque fidem uult habere eis, ut ut pietatem simul crepantibus.

§. 8. Hanc impiae contentionis notam dum effugere cupiunt alii, ad oppositum uitii genus haud raro dilabuntur, et *Henoticos intempestiuos* agere gestiunt, ut pacis atque concordiae sectatores uere pii uideantur. Iam dudum uexatam fuisse ecclesiam conciliatoribus huiusmodi, qui uel syncretismum introduxerunt, uel doctrinalem elenchum profligare ausi sunt penitus, ex antiquissimis testimoniis probatum iuit CONR. TIBVRTIUS RANGO, theologus Gryphiswaldensis (*ss*); istorum uero molimina toto corde detestati sunt pii Patres, inter quos GREGORIUS NAZIANZENSIS peculiari oratione declarauit publice: *praefendam esse dissensionem religionis tali concordiae, ex praua intentione coortae, uerboque DEI aduersae; ac satius esse pro pietate dimicasse, quam pacis iniuisse condiciones cum hypocritis* (*tt*). Recentiori aeuo quae fuerit probatorum ecclesiae doctorum de praepotero illo concordiae studio sententia, uel sola IO. GRAFTII Tubin-

(*qq*) 1. Cor. XI. 16. (*rr*) conf. BALDVINVS ad h. 1. (*ss*) Hist. Syncret. a mundo condito. Stetin. 1681. (*tt*) Conf. Orat. eius XXXII.

Tubingensis definitione Germano idiomate consignata constare poterit. Ita enim ille: *Der Syncretismus, Ambidexteritas, Neutralismus, ist da der Religions-uermenger die religionen entweder untereinander mischet, oder miteinander vereiniget, damit er die Gunst und Faueur bey hohen Potentaten erlange und behalte; (uu)* ubi uerba quidem ultima satis innuunt, esse pietatis quaestuariæ speciem aliquam in isto molimine, quod omnium ferme seculorum decursu ad nostra usque tempora se exeruit, suoque uitio tantum effecit, ut probi saepe ac sinceri pacis ecclesiasticae amatores manum de tabula retrahere, sibi que prospicere coacti fuerint, ne uel ipsis tribui posset inanis lucri cupiditas, uel inuitis etiam syncretismi macula inureretur.

§. 9. Vltima adhuc superest classis eorum, quos *martyres fecit quaestuarium pietas*, quique non agendo, aut scribendo solum, sed et *patiendo* imprimis, si ita loqui fas est, celebritatem sibi adquisuerunt et lucrum haud mediocre. Themistoclis primum Athenis, dein tota Graecia pulsus, a Persarum uero Rege susceptus et magnifice ditatus, notum est dictorium: *perieramus, nisi periissemus (xx)*. Id ipsum saepe suum faciunt hypocritae quaestuarii, si forte libertate in dicendo ac scribendo nimia usi, exules facti sint. Haud raro enim accidit, ut zelo *ὁ κατ' ἐπιγνώσει* tali alios offendant, et rursum sibi deuinciant alios, maxime si ad uulgi palatum loqui didicerint. Eidem nimirum persuadent haud difficulter, se Christi seruos ob fidei ueritatisque professionem intrepidam in discrimen uenisse, possessionum uero suarum iacturam facere uoluisse potius, quam latum discedere unguem à feruoris sui rectitudine; malle cum Apostolis solum uertere, et miseriarum pane uesci, quam hostium Christi adsidere epulis. Mox rapiunt ad sympathiam credulos ac nouarum rerum audios,

C

ut

(uu) Vid. eius Teutsche theologia, Part. II. p. 12. (xx) uid. PLV-TARCHVS in Apophthegm.

ut martyrum instar collaudentur, et eleemosynis onerentur largissimis, aut muneribus etiam lautioribus adhibeantur, quam qualibus praefuerunt ante. Nonnulli promotiones novas sibi oblatas detrectant, ut circumcursitando inclarescant eo magis, et parasiticam uitae rationem exercere queant sine labore assiduo. Absit a nobis contemptui dicere ista animabus uere piis, aut confessoribus Christi candidis, *qui propter iustitiam patiuntur persecutiones, quorum est regnum coelorum*, Matth. V. 10. absit, inquam, uno eodemque modulo metiri omnes, qui extorres fiunt, dum ueritatem negare noluerunt. Criterium saltem obseruatum uolumus genuinum martyrum, quod commendat HENR. ALTINGIVS: *non sint infideles, superstitiosi, fanatici, qui martyres diaboli; sed innocentes, nihil tale promeriti* 1. Petr. IV. 16. (yy): cui consonat illud CYPRIANI: *martyres non faciunt euangelium; sed per Euangelium fiunt* (zz); nec minus AVGVSTINI huc quadrat sententia: *laus martyrii est in causae bonitate, non in poenae atrocitate* (aaa). Quae singula caute applicata ostendunt plus satis, multos uideri piis, cum non sint: plures dari ex pietate quaestum facientes, quam in ipso pietatis exercitio lucrum statuentes: plurimos uereri famam, paucos conscientiam.

SECTIO III.

Pietatem uere ac legitime quaestuosam ostendens.

§. 1.

CVM satis aperte atque categorice sonent Apostoli uerba: *esse quaestum magnum pietatem cum animo sua sorte contento*; nihil iam, quod curas exerceat nostras, supererit amplius, praeter considerationem eius, quod reuera fructuosum

(yy) Problem. theol. Part. II. p. 251. (zz) Tr. de exhort. martyr. f. 5. (aaa) enarrat. in Psal. 68. Fom. VIII.

Etuosum sit in ista uirtutum omnium matre ac principe. Breui quidem manu absolui posset hoc totum negotium, si cum THEOD. BEZA ad h. l. placeret concludere: *pietatem ideo esse maximum lucrum, quoniam uidelicet ueram sufficientiam adfert.* Vtrum uero hac ratione exhausta foret satis diui Pauli mens atque sententia, merito nos dubitamus; cum isto fine non addita uideantur esse uerba: *μετα αυταρκειας*, ut illis praecise exprimeretur lucrum omne, quod sperant atque adipiscuntur animae DEO deuotae. Fatemur utique esse *ευσεβειας* comitem aut pedissequam *την αυταρκειαν*; concedimus, sine pietate uera dari haud posse animum sua sorte contentum, et uice uersa: quemadmodum enim aqua in fonte lim-pido non potest non esse pellucida et pura, praeter uero puritatem suam multis adhuc aliis gaudet qualitatibus effectisque egregiis: ita animus sincere pius *αυταρκης* simul erit, *περιουμω* uero seu quaestum adhuc habebit multiplicem. Est enim (ut paucis rem declarem) haec pietas uere quaestiuosa nihil aliud, quam *habitus mentis in homine regenito, diuinitus concessus, et per uires gratiae adquisitus, colendi DEVM toto corde et inseruiendi proximo secundum praescriptum legis promte atque assidue, reddens hominem in hoc non solum, sed et futuro seculo uere felicem.* Conf. supra sect. II. § 2.

§. 2. Hac definitione, quae intellectu haud est difficilis, admissa, neminem putamus ambigere, quin primarius pietatis quaestus, isque certissimus, sit DEVS ipse, bonorum omnium summum atque perfectissimum, in quo, quidquid dici potest honorificum, utile ac iucundum, uelut in centro reperitur. Si diuum Psaltem audiamus, de quaestu illo, qui in DEO habetur, gloriantem, dubio omni carebit haec nostra assertio. Ita enim ille sacro spiritu adflatus, suaque experientia salutari edoctus: *Quis mihi, inquit, in caelis praeter te? et praeter te nullo delector in terris.* (bbb) Possit uero

C 2

(bbb) Psal. LXXIII. 25. seq.

uero summum istud bonum impetrari ab homine uere pio, docet idem Dauides l. c. dum *portionem suam* uocat DEVM et *rupem animi sui*; est enim portio, qua delectantur pii, ut haeredes sorte sua haereditatis, adeoque non imaginarium quidpiam, sed re ipsa obtingens, ceu recte obseruat PISCATOR ad h. l. Et quemadmodum non datur pietas uera, nisi apud Christianos fideles, de DEO recte sentientes, eidemque fide uera ac intemerata ubiuis adhaerentes; ita manifestum adparet *lucrum*, quod prae gentilibus aut superstitiosis quibusuis acquirit pius Christianus, dum quidquid sibi ad hanc pariter et futuram uitam necessarium peroptet, ab uno isto summoque bono sperare queat, neque opus ipsi sit, recurrere in diuersis necessitatibus ad diuersa Numina aut patronos distinctos. Eleganter admodum hoc edisserit LACTANTIUS: *si qua*, inquit, *neccitas grauis prefferit*, tunc DEVM recordantur; *si belli tremor infremuerit*, *si morborum pestifera uis incubuerit*, *si alimenta frugibus longa siccitas denegauerit*, *si saeua intempestas*, *si grandio ingruerit*: ad DEVM confugiunt; à DEO petitur auxilium, DEVS ut subueniat oratur. — *si quis ad extremam mendicandi necessitatem deductus, uictum precibus exposcit*, DEVM SOLVM obtestatur, et per eius diuinum atque VNICVM NUMEN hominum sibi misericordiam quaerit, (ccc).

§. 3. Post DEVM immortalem si qua adhuc existant bona, quae lucro cedant pietati uerae, uel plane non in terris hisce obtinentur, uel terrenorum tamen haud imitantur indolem. Quapropter sibi dictam putant pii sententiam BERNHARDI: *cur thesaurizat in terra homo, cum sine dilatione transeat, et illud quod colligitur, et ipse qui colligit? et tu homo, quem fructum expectas in mundo, cuius fructus ruina est, cuius finis mors est?* (ddd) Plura proinde expectant

(ccc) de orig. Error, lib. II. c. I, p. m. 98.

stant melioraque in seculo futuro, quam in hoc praesenti: *Neque enim* (ut ait CHRYSOSTOMVS) *res nostrae intra hanc uitam totae conclusae sunt, neque semper in aliena hac regione erimus, sed non multo post in propriam remeabimus patriam. Omnia igitur faciamus, ne alibi egei simus futuri. Nam quae utilitas, in aliena regione multas diuitias relinquere? (eee) Dixi: haud imitari bonorum terrenorum indolem lucra pietatis, quod eo sensu uelim accipiatur: non esse ipsis uim talem, qualis ut plurimum inest quaestui ac bonis huius seculi, utpote quae possident suos dominos magis, quam ab iis possideantur. Hinc Paulus Christianos uult ita esse animatos, ut ementes sint quasi minime possidentes 1. Cor. VII. 30. Hinc eosdem nobis describit, tanquam nihil habentes, licet multa omnino habeant 2. Cor. VI. 10.*

§. 4. Obuerti tamen nobis uideo dictum illud Apostoli grauissimum: *Pietas habet promissionem et huius et futurae uitae*, 1. Tim. IV. 8. Quare, ne frustra illud ipsum positum esse quis cogitet, repetenda non solum ueniet assertio nostra superius iam dum (Sect. II. §. 9.) suppeditata: *esse quaestum in ipso pietatis exercitio*, uerum etiam attendendum ad ea commoda, quibus potiuntur *in hac uita praesenti* pietatis cultores. Enimuero qui se ipsum *exercet* in pietate, id statim lucri adipiscitur, ut animo suo sentiat, uersari se circa obiectum excellentissimum, non consideratione modo sed et cultu dignum prae aliis omnibus. Ipsa ergo pietas dum DEVM colit, summum bonum sibi colendum eligit, (vid. supr. §. 2.) et dum proximo bene cupit, id agit, quod sum-

C 3

mi

(eee) in Genes. c. 23. Homil. 45. Conf. 1. Tim. VI. 7.

mi istius boni causa agendum est, indeque labore non casso fungitur. Oportet autem ex hoc oriri *uoluptatem* longe maximam, potioreque ea, que uel ex omnibus sensuum corporeorum deliciis, uel ex uitae ciuilibus ornamentis, uel ex eruditione ipsa solet percipi; quandoquidem singula ista tantum spirent molestiae ac taedii, quantum uix adferre queant delectamenti, dum e diuerso pietatis exercitium nusquam destituatur dulcedine sua, in mediis etiam aerumnis atque molestiis. Psal. XLVI. 36. Hanc nostram sententiam suo confirmat calculo B. GERHARDVS: *Freylich*, inquit, *ist das ein grosser Gewinn; denn ein solcher gottseeliger genügter Mensch hat ein fein ruhig Leben, er ist uieler Sorgen und Angst los, er hat ein friedlich Gewissen, er hat einen gnaedigen Gott, er hat hie und dort genug.* (fff)

§. 5. Sicut igitur ex dictis constat de quaestu pietatis spiritualis ratione eius quod iucundum uocamus; ita nec *utilitatem* ipsi deesse, persuasi sumus plus satis. Huc enim spectant *diuitiae spirituales*, quae sunt uirtutis huius praemium largissimum, de quibus sermonem putant fieri apud Salomonem, quotquot translationem LVThERI Germanicam sequuntur *Mancher ist reich bey seinem Armuth*, Prou. XXIII. 7. cum aliter uerba ista ad genium linguae sanctae reddant alii e. gr. FR. VATABLVS: it. IM. TREMELLIVS et FR. IVNIUS, ut sensus sit: *Est, qui pauperem se fingit, (ostendit) sed ubertas ei multa* (adest); quo ipso nihil aliud uidetur indicatum, quam dari homines paupertatem mentientes, cum sint reuera pecuniosi ac diuites satis; huic translationi

ni

(fff) Schol. piet. Lib. V. c. XI. p. 1028.

ni accedunt Glossatores VINARIENSES, ita exponentes textum: *Mancher ist reich bey seinem Armuth (dauon er, zu seinem eigen Nutzen, uel Klagens bey andern machet, damit er nicht um gutthätige Hülffe möge angesprochen und ersuchet werden).* Malumus ergo doctrinae de spiritualibus diuitiis fundamentum quaerere in uerbis Pauli 1. Cor. I. 5. sq. 2. Cor. IX. 8. ubi fideles, quorum pietatis exemplo alii etiam incitati sunt, v. 2. l. c. dicuntur ditati in Christo ad omnem benignitatem, in omni cognitione, ut nullo dono deficiant &c. Esse autem diuitem in DEO et Christo, spiritualium bonorum innuit abundantiam, qua saepissime destituuntur, qui seculi huius thesauros sibi recondunt Luc. XII. 21. dum contra paucitas bonorum iusti praestantior sit cumulis diuitiarum apud iniquos multos Psal. XXXVII. 16. Consona omnino his dictis sunt uerba D. AMBROSII et digna, quae huc transcribantur: *Quis ante DEVM diues, nisi quietus et modestus spiritus, qui nunquam corrumpitur? nonne tibi uidetur, diues, qui habet pacem animi, tranquillitatem quietis, ut nihil concupiscat, nullis exagitetur cupiditatum procellis, nec uetera fastidiat et noua quaerat, et semper desiderando fiat in summis diuitiis inops? Ea est pax uere diues, quae superat omnem mentem. Diues pax, diues modestia, diues quies. Fideli enim totus mundus possessio est. (ggg)*

S. 6. Fortassis autem suo frustrabitur quaestu pietas in bonis decoris atque honorificis, cum iustus ac integer sit *facula contempta iudicio diuitum (bbb)?* Minime! Illa ipsa enim, quae per fidem adquiritur, unio cum summo bono, honori cedit

(ggg) Epist. L. III. ep. 1. (bbb) Iob. XII. 5.

cedit piis animabus longe maximo; et *quicumque honorat Dominum, ab ipso afficitur honore (iii)*. Sicut igitur is, quem in pretio habent Reges magnique faciunt, non euilescit calorum aut stabulariorum contemptionem sentiens: ita nec pietatis cultorem abiectum reddunt contumeliae a sordidis huius mundi seruis profectae, cum sit magnus in DEI oculis. Neque uero putandum, pios negligi ac despici undiquaque in hac uita; siquidem et Iosephi et Dauidis, contemptim habitorum a fratribus germanis, exempla diuersum doceant. Et si qui per omnem uitae huius decursum uisi fuerint susque deque habiti: aliud tamen honoris genus ipsis destinatum esse in seculo altero, experti sunt. *Non enim iniustus est DEVS, ut obliuiscatur operis eorum in charitate. (kkk), sed noluit semper praesentibus honorare pro uirtute eos, qui ipsi sunt dedit; et quemadmodum dicuntur pii non esse in mundo, sic et eorum gloria et diuitiae terrestria non sunt (lll)*.

§. 7. Sic igitur, quanta fieri potuit breuitate, quod nostri erat propositi, exsecutos nos esse arbitramur. Patere enim ex dictis iam poterit discrimen intercedens maximum inter pietatem, siue perperam siue legitime quaestuosam, cuius perpendendi nobis ansam dedit diuinum illud Apostoli Pauli oraculum. Nemini bono intendimus facere iniuriam, nullis hic scommatibus aut cauillis locus. Qui ueritatem sectatur cum charitate, et nos iudicabit ex utriusque lege. DEVS uerae pietatis patronus summus, benedictus sit in secula!

(iii) I. Sam. II. 30. (kkk) Ebr. VI. 10. (lll) IVSTINVS MARTYR ad Orthodox. quaest. 124. p. 381. a.

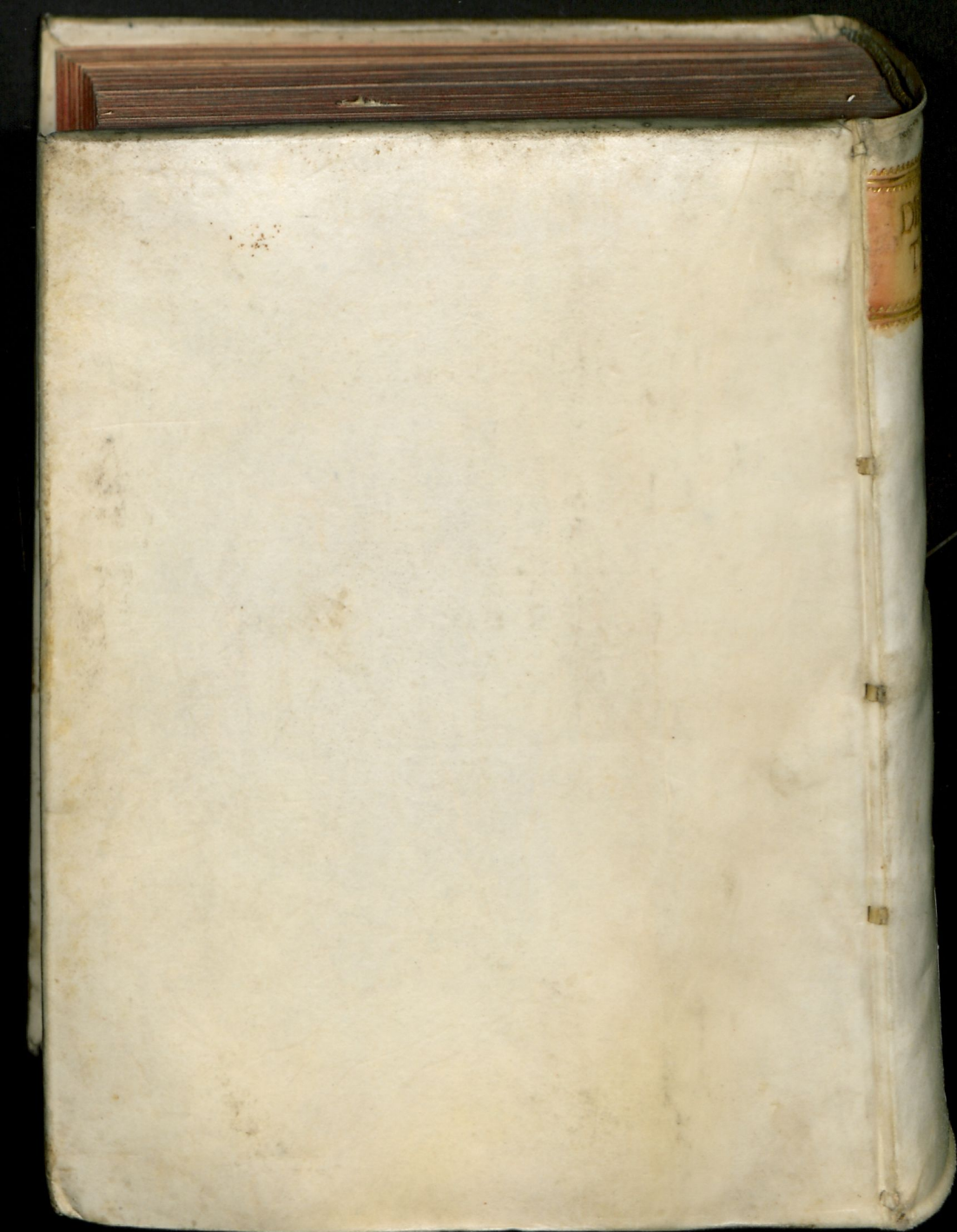
F I N I S.

ew 17

99 A 6960

2110

et. n 73

Q. D. B. V.

ZHTHMA THEOLOGICVM
DE
PIETATE
QVAESTVOSA

OCCASIONEM SUPPEDITANTE
DICTO PAVLINO
1. TIM. VI. 5. 6.

VENTILABVNT
IN ACADEMIA NORICORVM ALTORFFINA
PRAESES

IO. DAVID BAIERVS
S. THEOL. D. ET PROF. PVB. ORD.

ET
RESPONDENS
MICHAEL LANGIVS
S. THEOL. STUDIOVS
NORIMBERGENSIS.

AD D. IAN. MDCCXXXII.

ALTORFII
TYPIS IOD. GVIL. KOHLESII ACAD. TYPOGR.

